

Mikko Porvali
Vesapekka Larkkonen

ERIKOIS- JOUKOT

PÄÄMAJAN KAUKOPARTIOISTA
ERIKOISJÄÄKÄREIHIN

ATENA

© Kirjailijat ja Atena / Kustannusosakeyhtiö Otava 2025

Kannen kuvat:

ETUKANSI: Ylhäällä ryhmä erikoisjääkäreitä jalkautuu NH90-kuljetus-helikopterista Utissa. Puolustusvoimat. Alhaalla kapteeni Ilmari Honkasen kaukopartion radistit ottavat 5.9.1944 vihollisen selustassa vastaan tiedon jatkosodan aselevon alkamisesta edellispäivänä. Erillinen Pataljoona 4:n perinneyhdistyksen arkisto.

TAKAKANSI: Alikersantti Lauri Niiranen ottaa Äänisen itäpuolelta yhteyttä kotitukikohtaansa Osasto Kuismaseen kesällä 1943. Puolustusvoimat.

Kansi: Jussi Karjalainen

Kartat: Kauko Kyöstiö / Spatio

Jyväskylä

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

Isbn 978-951-1-51717-7

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2025

Sisällys

JOHDANTO: Erikoisjoukkojen idea	7
---------------------------------------	---

OSA 1: ITSENÄISTYMISKEHITYS JA MAAILMANSODAT

Voimaliiton tiedusteluosasto	15
Jääkäriiliike – vieraan vallan palvelukseen	24
Pommarijääkäreiden vaiheet erikoisjoukkosotilaina	28
Jääkäreiden etukomennuskunnat Suomeen	65
Itsenäisyyden alkuvuodet: heimosodat ja erikoisjoukot	86
Salaisesta tiedustelusta kaukopartiointiin	99
Jatkosota	113

OSA 2: KYLMÄ SOTA

Nato-vakoilu ja suomalaisten osallisuus	129
Marttisen miehet Yhdysvaltain erikoisjoukoissa	145
»Seuraatteko perässä?» Laskuvarjojääkärikoulutus aloitetaan	167
Sukeltajakoulutuksen kehittyminen	189

OSA 3: GLOBALISAATION JA »SYVÄN RAUHAN» AIKA

Taistelusukeltajakoulutuksen ensiaskeleet	201
Laskuvarjojääkärikoulutus uudistuu 1990-luvulla	213

Ammattimainen erikoisjoukkokoulutus alkaa	225
Merellinen erikoisjoukkotoiminta jatkuu	235

OSA 4: SUOMALAISET ERIKOISJOUKOT MAAILMALLA

Kansainvälistymisen ensimmäiset askeleet	241
Vaalivahvennusosasto	250
LMD:n toinen rotaatio ja ensimmäiset omat tappiot	278
Osana ISAF:n erikoisjoukkoja	300
Evakuointitehtävä Kabulissa	325

OSA 5: JAKOLINJOJEN PALUU

Ulkokumppanista kärkiosajaksi	353
Puolustusvoimien erikoisjoukot 2020-luvulla	365
Erikoisjoukkojen yhteiskunnallinen merkitys Suomessa	373
Menneestä kohti tulevaa	376
Lähteet	381

Erikoisjoukkojen idea

Venäläinen toimittaja kysyi Suomen presidentiltä Mauno Koivistolta, mikä on Suomen idea. Koivisto vastasi venäjäksi hetkeäkään miettimättä: »*Vyžit*», selviytyä.

Selviytyminen edellyttää kamppailua sitä vastustavia voimia vastaan. Itsenäisen Suomen tarina alkaa rauhattomasta ja kuohuvasta Euroopasta, jossa selviytyminen edellytti traagisen usein tarttumista aseeseen.

Itsenäisyydestä ja sen säilyttämisestä ei ole kuitenkaan taisteltu vain asein. Itsenäinen Suomi on poliittinen projekti, jonka pohja luotiin alkuvaiheessa kulttuurin avulla, kansallista identiteettiä rakentaen. Nietzscheä mukaillen: kun tietää *miksi*, tietää myös *miten*. Sen vuoksi oli tärkeää luoda kansalle ymmärrys siitä, *miksi* Suomi ja suomalaisuus olivat tärkeitä.

Kamppailua Suomen tarinan luomiseksi on käyty myös järjestötoiminnan, politiikan ja diplomatian keinoin. Silti Puolustusvoimilla on Suomen tarinassa erittäin merkittävä rooli.

Termi *erikoisjoukot* alkoi yleistyä toisen maailmansodan jälkeen. Osalla joukoista on aina ollut poikkeavia ja erityistä koulutusta vaativia tehtäviä. Näin on ollut myös Suomessa.

Nykyisin Natossa käytetyn määritelmän mukaan erikoisjoukot (Special Operations Forces, SOF) ovat erikseen nimettyjä asevoimien joukkoja, joilla on poikkeava koulutus, varustus ja organisaatio. Toiminta, jossa käytetään erikoistekniikoita ja -siirtymismenetelmiä, perustuu yleensä pienryhmätaktiikkaan. Operaatioihin

saattaa sisältyä merkittäviä poliittisia riskejä, ja niillä voidaan saavuttaa operatiivisen tai strategisen tason tuloksia. Siksi erikoisjoukkojen tehtävät ja ohjaus tulevat organisaatioissa tyypillisesti korkealta. Ydintehtävät voidaan jakaa erikoistiedusteluun (*special reconnaissance*, SR), suoraan toimintaan (*direct action*, DA) sekä avunantotehtäviin (*military assistance*, MA).

Erikoisjoukoille on ominaista mukauttaa organisaatio toiminnan vaatimuksiin. Operaation edellytysten mukaan voidaan muodostaa monikäyttöisiä ja itsenäisiä tiimejä, jotka toimivat nopeasti muuttuvissa tai epämääräisissä tilanteissa. Erikoisjoukkoja on helppo liittää muiden joukkojen operaatioihin, ja ne myös usein tarvitsevat tukea muilta joukoilta.

Johtamisen erityispiirteisiin kuuluu, että pitkien etäisyyksien ja usein rajoitettujen viestiyhteyksien vuoksi vastuuta on pakko jakaa organisaation alimmille tasoille. Tämän seurauksena erikoisjoukoissa vallitsee usein epähierarkkinen toimintakulttuuri, joka nopeasti muuttuvissa tilanteissa mahdollistaa itseorganisoidumisen ja reagoinnin jo ennen kuin organisaation huipulla on välttämättä muodostunut riittävää tilannekuvaa.

Erikoisjoukkojen toiminta edellyttää henkilöstöltä paljon. Pitkällä valintaprosessilla ja koulutuksella pyritään rekrytoimaan kestäviä, itsevarmoja, mukautumis- ja improvisointikykyisiä yksilöitä, jotka ovat samanaikaisesti taipuvaisia huolelliseen ennakkosuunnitteluun ja valmiita ottamaan hallittuja riskejä.

Yhdysvalloissa erikoisjoukkotoiminnan keskeisimmät edellytykset on jäsennelty niin sanotuiksi *erikoisjoukkototuuksiksi* (SOF Truths). Ne ovat viitoittaneet länsimaaisessa erikoisjoukkotoiminnassa tietä toimintakulttuurille jo pitkään:

1. Ihminen on tärkeämpi kuin materiaali.
2. Laatu on tärkeämpi kuin määrä.
3. Erikoisjoukkoja ei voi massatuottaa.
4. Erikoisjoukkojärjestelmää ei voi luoda kriisin alettua.
5. Erikoisoperaatiot vaativat usein muiden joukkojen tukea.

Erikoisjoukot eivät sen sijaan ole eliittijalkaväkeä, eikä niitä ole koulutettu, organisoitu tai varustettu toimimaan tavanomaisissa taistelutehtävissä. Erikoisjoukoilla ei pidä yrittää korvata muihin tehtäviin koulutettuja joukkoja. Vastaavasti eliittijalkaväki ei ole erikoisjoukkoja, eikä sitä pidä käyttää erikoisjoukkotehtäviin – ei vaikka se olisi koulutettu hyppäämään laskuvarjolla.

Erikoisjoukot eivät liioin ole *paras* aselaji, vaikka sekä valintaprosessin että koulutusjärjestelmän onkin tarkoitus valikoida soveltuvimmat yksilöt. Kaikilla aselajeilla on omat, erikoistuneet tehtävänsä, eikä paremmuuden vertailu ole mielekästä – jokainen on lähtökohtaisesti paras omaan tehtäväänsä. Kansainvälisesti ja erityisesti angloamerikkalaisessa vaikutuspiirissä erikoisjoukoista käytetty nimitys *keihäänkärki* ei viittaa paremmuuteen, vaan siihen, että erikoisjoukkoja käytetään tyypillisesti ensimmäisten joukossa ja kauimpana vihollislinjojen takana.

Suomalaisessa sotilaskulttuurissa verrattain itsenäisiä, pienryhmätoimintaan nojanneita joukkoja on ollut aina. Meidän sodankäyntimme realiteetti on aina ollut, että »niitä» on paljon ja »meitä» on vähän. Hetkellisen ylivoiman saavuttaminen yllätyksellä, odottamattomuudella ja päättäväisyydellä on ollut selviytymisen edellytys. Suojaa on haettu maastosta ja laajoista metsäalueista. Suhteellinen ylivoima on ollut pakko löytää muualta kuin henkilövahvuuksista. Tämä perinne on luonut pohjaa toiminnalle, josta Suomen nykyiset erikoisjoukot – tätä nykyä kansainvälisesti *FIN-SOF* – ovat vuosien saatossa kehittyneet.

Vaikka monia erikoisjoukkotoiminnan tunnuspiirteitä täyttävä toiminta aloitettiin Suomessa varhain, sana »erikoisjoukot» yleistyi vakiintuneeseen käyttöön varsin myöhään. Siksi varhaisen suomalaisen erikoisjoukkotoiminnan määrittely vaatii tulkintaa.

Kuvaamme suomalaisten erikoisjoukkojen tarinan: historiallisen jatkumon yli sadan vuoden takaisesta itsenäisyystaistelusta 2020-luvulle, lähelle nykyhetkeä. Tulkinnessamme erikoisjoukoista nojaamme länsimaissa ja erityisesti Natossa käytettyihin erikoisjoukkojen määritelmiin.

Suomen puolustusratkaisu perustuu yleiseen asevelvollisuuteen ja suureen reserviin, minkä vuoksi Puolustusvoimat on huomattavasti syvemmin sidoksissa muuhun yhteiskuntaan kuin asevoimat useimmissa muissa länsimaissa. Tämä tuo resursseja, joita toisilla ratkaisuilla olisi ollut vaikeaa tai mahdotonta saavuttaa. Samalla se merkitsee, että sotilashistoriaa ovat tehneet ja tekevät usein tavalliset kansalaiset olosuhteiden tai oman velvollisuudentuntonsa pakosta.

Tässä erikoisjoukkojen tarinassa kuvatut henkilöt eivät ole valikoituneet mukaan aina siksi, että he olisivat kiistattomasti erikoisjoukkohistorian keskeisimmät ja tärkeimmät ihmiset. Erityisesti lähihistoriassa monet keskeisissä rooleissa toimineet henkilöt jäävät kasvottomiksi. Tarkoitus on antaa tasapuolisesti ääni sotilaiden kaikille eri henkilöstöryhmille – niin upseereille, opistoupseereille kuin aliupseereille – sekä kuvata, millaisina erikoisjoukkojen erilaiset roolit ovat historiassa näyttäytyneet ja kuinka tapahtumaketjut ovat vaikuttaneet ihmisiin. Yhteen nivottuina heidän vaiheensa ja kohtalonsa kuvaavat eri näkökulmista suomalaisten erikoisjoukkojen yli vuosisadan mittaista matkaa. Osa haluaa työnsä vuoksi edelleen säilyä anonyyminä, ja heihin viitataan kirjassa pelkällä etunimellä.

Tämä matka kietoutuu yhteen Suomen tarinan kanssa. Siihen liittyy tiedustelua, suoraa toimintaa ja vakoilua – mutta myös toveruutta, onnistumisia ja epäonnistumisia, uhrauksia ja menetyksiä sekä palavaa tahtoa.

Samalla haluamme kuvata, mitä palvelus erikoisjoukoissa on merkinnyt yksilöille. Historiankirjoituksessa on helppo unohtaa, mitä »joukkojen käyttäminen» merkitsee joukkojen jäsenille tai heidän läheisilleen: vaikutus syntyy yksilöiden työstä.

Aiheella on myös yhteiskunnallista merkitystä. Demokratiassa erikoisjoukot, kuten kaikki asevoimamme, ovat alisteisia parlamentariselle päätöksenteolle. Yhteiskunnallinen keskustelu aiheesta on likimain mahdotonta, mikäli julkista tietoa on tarjolla vain vähän. Suuri osa erikoisjoukkoja koskevista tiedoista on salassa pidettäviä,

ja viranomaisten toimintaedellytysten varjelemiseksi näin kuuluu ollakin. Kaiken tiedon salaamiselle ei kuitenkaan ole perusteita. Toivomme kirjan osaltaan hälventävän aihetta verhoavaa sumua, tuovan aihetta yleisölle tutummaksi ja siten mahdollistavan kansalaiskeskustelua. Samalla toivomme antavamme vertailupohjaa esimerkiksi viihteen kautta piirtyvälle kuvalle suomalaisesta erikoisjoukkotoiminnasta.

Mikä siis on erikoisjoukkojen idea? Historian perusteella se voisi olla: *löytää tarvittavat ratkaisut ja auttaa Suomea selviytymään.*

OSA 1

ITSENÄISTYMISKEHITYS JA MAAILMANSODAT

Voimaliiton tiedusteluosasto

Varsinaiset erikoisjoukot ovat 1900-luvun ilmiö. Kun etsimme suomalaisten erikoisjoukkojen juuria, edellytämme kolmea asiaa. Olakseen osa suomalaisten erikoisjoukkojen varhaishistoriaa tietyn henkilöryhmän on täytynyt 1) *olla oma joukkonsa*, 2) *erota riittävästi* muista joukoista sekä 3) olla siinä mielessä *suomalainen*, että se on toteuttanut poliittista projektia itsenäisestä Suomesta eli Suomen ideaa.

Erikoisjoukkojen piirteitä voisi halutessaan nähdä niin hakkapeiliittojen historiassa 1600-luvulla kuin suomalaisten sissipäälliköiden edesottamuksissa pitkänvihan, isonvihan tai Suomen sodan aikana. Esimodernin ajan sissipäällikköjä ovat nykyisen Suomen alueella olleet vaikkapa Pekka Vesainen, Herpmannin pojat tai Tapani Löfving. Ketkään heistä eivät kuitenkaan taistelleet kansallisen itsemääräämisoikeuden puolesta, vaan Ruotsin kruunun alamaisina ja osana Ruotsin sotaponnisteluja.

Siksi varhaiset sissipäälliköt eivät ole osa suomalaisten erikoisjoukkojen kehityskulkua. Sama koskee autonomian ajan eliittijoukkoamme Suomen Kaartia, joka koostui värvätyistä palkkasotilaista ja kuului Keisarilliseen henkikaartiin. He eivät puolustaneet Suomen ideaa, suomalaisten intressejä tai suomalaista hallintoa.

Suomeen syntyi 1900-luvun alussa poliittinen liike, joka vastusti sortokausien venäläistämistoimia ja haaveili Suomen kansallisesta itsenäisyydestä. Koska liike perustui aktiiviseen vastarintaan, sen osanottajia kutsuttiin aktivisteiksi. Joukko varhaisia aktivisteja pe-

rusti liikkeelle oman tiedusteluosaston syksyllä 1905. Pistoolein aseistettu maanalainen tiedusteluosasto perustettiin Helsingissä taidemaalari ja lelutehtailija John Engelbergin asunnossa osoitteessa Mikonkatu 2. Tiedusteluosaston järjestivät Engelbergin asunnossa asuneet nuoret taiteilijat Aarno Karimo ja Alpo Sailo, joka oli Engelbergin käly.

Tiedusteluosasto perustettiin seuraamaan yhteiskunnallista jännittyneisyyttä ja kuohuntaa, joka puhkesi suurlakoksi marraskuussa 1905. Osasto kasvoi nopeasti lakon aikana marraskuun alkupäivinä. Lakon alkaessa joukkoon kuului neljäkymmentä miestä, mutta kun lakko 6. marraskuuta 1905 päättyi, sen riveihin oli rekrytoitu parisataa salaista sotilasta. Lakon aikana Karimon ja Sailon perustaman osaston johtajaksi tuli 25-vuotias ratsuväen luutnantti Leo Laukki. Osaston muita myöhemmin tunnettuja jäseniä olivat muun muassa kirjailija Rafael Engelberg sekä taidemaalarit Mikko Oinonen ja Carl Bengts.

Taidemaalari Aarno Karimo ja kuvanveistäjä Alpo Sailo kuuluivat Voimaliiton tiedusteluosaston kantaviin voimiin. Molemmat erikoistuivat tuotannossaan suomalaiskansallisiin aiheisiin.

Tiedusteluosaston suurlakon aikaista toimintaa ei tunneta tarkoin, mutta jotain siitä voi päätellä. Oleellista oli miehittää Suomen pääkaupungin keskeiset sijainnit, ennen muuta torit ja liikenneasemat. Tärkein tehtävä lienee ollut kuuntelu, siviilipuvussa ja pistooli taskussa. Aktivistien johdon täytyi saada tietoa siitä, mitä kaupungissa tapahtui ja ketkä olivat tapahtumien keskeiset henkilöt. Tsaarinvallan hallinnon toimenpiteitä seurattiin tarkoin. Järjestyksenpito kaupungissa oli tärkeää, koska myös poliisijoukot olivat lakossa.

Lakon päättyessä tiedusteluosastoa ei lakkautettu, vaan sen harjoittelusta tehtiin säännöllistä. Joukkoa ryhtyi kouluttamaan Helsingin yliopiston miekkailuopettaja Mauritz Mexmontan. Tiedusteluosastosta kehittyi Voimaliitto: varhainen suomalainen vastarintajärjestö, joka muun muassa salakuljetti Suomeen viisisataa Wetterli-kivääriä ja niihin toista miljoonaa patruunaa. Kiväärit jaettiin harjoitusaseiksi eri puolille Suomea, ja niiden tärkein jakelupiste oli Engelbergin asunto.

Mauritz Mexmontanilla oli ainutlaatuinen auktoriteetti koota ja kouluttaa joukkoa. Miekkailun, nyrkkeilyn ja voimistelun opettajana hänellä oli riittävä ymmärrys ja kokemus kamppailulajeista, joista lähitaistelu ei ollut kaukana – olkoonkin, että miekkailu jo tuolloin käsitettiin enemmän urheiluksi kuin taistelumuodoksi. Lisäksi Mexmontanilla oli ikään perustuvaa auktoriteettia: tiedusteluosaston jäsenet olivat etupäässä 20–30-vuotiaita, mutta Mexmontan täytti Voimaliiton toimintavuonna 1906 viisikymmentä vuotta.

Oleellisinta kuitenkin oli Mexmontanille kertynyt maine Venäjän vallan vastustajana ja julkisena haastajana. Hän oli osallistunut aktiivisesti kutsuntalakkoihin vuosina 1902–1904. Hänen osuutensa vuoden 1902 mielenosoituksissa tunnettiin, koska Mexmontan oli osallistunut kasakoiden ja ylioppilaiden välillä käytyyn kahakkaan, niin kutsuttuun kasakkamellakkaan.

Kasakat olivat tuolloin ajaneet Senaatintorilla mieltään osoittaneen suomalaisnuorison niin ahtaalle, että joukon naiset hakivat suojaa keisari Aleksanteri II:n patsaan ja patsasta ympäröivien lyhyttypylväiden luota. Kun kasakat alkoivat ohi ratsastaessaan piestä

Huhtikuussa 1902 Senaatintorilla kaha-
koitiin kasakkamellakka, jossa kasakat
hyökkäsivät suomalaisia mielenosoitta-
jia vastaan raipoin ja sapelein. Mauritz
Mexmontan miekkaili kasakoita vastaan
kävelykepillään ja sai otsaansa miekan-
iskun, joka halkaisi silinterin.

pylväiden taakse suojautuneita siviilejä, Mexmontan syöksyi puolustamaan heitä juhlapuvussa, silinteri päässä ja pelkkä kävelykeppi aseenaan.

Ylioppilaisiin teki suuren vaikutuksen, kun Mexmontan miekkaili kävelykepillään ja sai häntä sapelilla lyöneen kasakan suistumaan ratsunsa selästä. Samassa venäläismielinen santarmiratsumestari Tunzelmann von Adlerflug hyökkäsi miekkoineen kohti Mexmontania, joka puolustautui kävelykepillään hämmästyttävällä sitkeydellä. Vasta kun kaksi Mexmontanin taakse juossutta poliisia tarrasi tämän käsivarsiin takaapäin, santarmiupseeri onnistui iskemään sapelilla kävelykepin halki. Aseettomana ja kiinni pidettynäkin Mexmontan ponnisti taaksepäin ja väisti ylhäältä tullutta miekaniskua niin, että sapeli halkaisi kallon sijasta vain hänen suuren silinterinsä ja viilsi otsaan pystysuoran haavan.

Kertomukset Senaatintorin kamppailusta levisivät sekä sanomalehdissä että kansan suussa, ja Mexmontanin ympärille kertyi tarunhoitoista mainetta. Mexmontania voidaan pitää näkyvän vastarinnan kantaisänä, koska huhtikuun 18. päivän kasakkamellakka vuonna 1902 on ensimmäinen konkreettinen tilanne, jossa järjestäytyneeseen vastarintaryhmään kuulunut aktivisti kamppaili julkisesti venäläistä kasakkaa vastaan.

Myöhemmin itsenäistymisen vuosina Mauritz Mexmontan oli eräitä merkittävimpiä Suomesta Venäjälle vangittuina vietyjä poliittisia vankeja. Pietari-Paavalin linnoituksessa ja Pähkinälinnan vankeilassa säilytetty Mexmontan tuomittiin sotilastuomioistuimessa kuolemaan hirttämällä: Mexmontan oli suuri Puolan ystävä, ja kuolemantuomion varsinaisena syynä oli Puolan itsenäisyyspyrkimysten avustaminen. Pietarin sotilaspiirin päällikkö kieltäytyi vahvistamasta kuolemantuomiota, joka muutettiin 20 vuodeksi vankeutta. Mexmontan vapautui helmikuun vallankumouksen yhteydessä vuonna 1917 ja jatkoi työtään Helsingin yliopiston miekkailuopettajana aina vuoteen 1926.

Kun suomalaisen erikoisjoukkotoiminnan vaiheita, perinteitä ja piirteitä hahmotetaan, Voimaliitoksi muotoutunut aktivistien tie-

dusteluosasto on tärkeä alkupiste. Mexmontanin harjoitusten myötä Voimaliiton toiminnassa on kaikki erikoisjoukkojen ominaisuudet: valikoitu henkilöstö, erikseen järjestetty koulutus, aloitteellisuus (asekaupat Sveitsistä) sekä tärkeimpänä Suomen suvereniteettiin ja itsemääräämisoikeuteen tähtääminen. Voimaliitoksi kasvanut tiedusteluosasto toteutti Suomen ideaa. Tämä erotti sen Ruotsin vallan tai tsaarinarmeijan suomalaisista eliittijoukkoista.

Aktivistien tiedusteluosaston tarina kietoo suomalaisten erikoisjoukkojen alkuhetket suomalaisen kulttuurin kansallisromanttisiin virtauksiin. Alpo Sailo oli kuvanveistäjä, joka oli työskennellyt Akseli Gallén-Kallelan apulaisena. Hänet tunnetaan Larin Paraskea, Petri Shemeikkaa ja virolaista Hilana Taarkaa esittävistä runonlaulajaveistoksistaan sekä säveltäjä Toivo Kuulan kuolinnaamiosta.

Aarno Karimon keskeinen työ on kirjasarja *Kumpujen yöstä*. Sarjaa, johon on koottu kansakunnan rakennustyössä käytettyjä myyttejä, käytettiin Suomessa historianopetukseen pitkään. Karimon tekstien historiallisuudesta voidaan väitellä, mutta monet aikansa johtavat tiedemiehet ja historioitsijat tukivat Karimoa työssä, josta muodostui nuoren tasavallan suosituin ja laajin historian yleisesitys. Samalla Karimon paatoksellisissa kertomuksissa kiteytyy suomalainen 1910–1930-lukujen nationalismi. Karimosta on syytä muistaa myös hänen luomansa *Hakkapeliitta*-lehti, joka oli Suomen merkittävin maanpuolustusjulkaisu. Karimo toimi suojeluskuntien lehden ensimmäisenä päätoimittajana ja piirsi sen jokaisen kansikuvan vuodesta 1925 lehden lakkauttamiseen vuonna 1944 asti. Aarno Karimon käsialaa on myös talvisodan muistomitali.

Kun kirjailija Maksim Gorki pakeni Venäjältä Suomen halki Keski-Eurooppaan vuonna 1906, Suomessa hänen henkivartijoikseen asetettiin Aarno Karimo ja Alpo Sailo. Suomessa Gorki kävi tapaamassa muun muassa Akseli Gallén-Kallelaa. Karimo ja Sailo olivat vastuussa Gorkin turvallisuudesta myös, kun Vladimir Lenin kävi Helsingissä tapaamassa Gorkia.

Tietävästi Lenin valtuutti tällöin ryöstämään Venäjän valtionpankin Helsingin konttorin (nykyisin rakennuksessa toimii Ruotsin

suurlähetystö), mihin myös Sailo sekaantui. Ryöstön toteutti latvialainen iskuryhmä, jonka johtaja Jan Tšokke saatiin kiinni Tampereen keskustassa käydyin kiivaan tulitaistelun jälkeen. Tapahtumissa kuoli viisi ja haavoittui seitsemän henkeä. Seuraavana vuonna Lenin valtuutti Tbilisissä vastaavanlaisen ryöstön, jonka johti Josif Džugašvili, myöhemmältä nimeltään Josif Stalin.

Kun Karimon ja Sailon saattama Gorki jatkoi Berliiniin ja Italiaan, hän julkaisi pamfletin Suomesta ja Venäjän hallinnon tilasta. Gorkin kirjoitus levisi ympäri Eurooppaa, ja siinä hän julisti tsaarin hallinnon olevan »humaltunut julmuudesta ja hullaantunut rikoksista» – Suomen Gorki katsoi olevan »tienviitta useiden muiden maiden tulevaisuudelle». Maailmankuulun kirjailijan tuki Suomelle oli merkittävää kansainvälisesti, mutta se inspiroi myös monia suomalaisia pyrkimään irti Venäjän vallasta: niin porvarillisia aktivisteja kuin suomalaisen työväenliikkeen jäseniä.

Muita kulttuurisesti tärkeitä aktivistien tiedusteluosaston jäseniä olivat taidemaalarit Mikko Oinonen ja Carl Bengts. Oinonen kuului 1910-luvulla nuorten taiteilijoiden ns. Septem-ryhmään, joka toi impressionismin ihanteet Ranskasta Suomeen. Mikko Oinonen tunnetaan uusimpressionismille ominaisesta kirkkaasta värienkäytöstä. Varhaismodernismia edustanut Carl Bengts puolestaan erikoistui kansalle arkipäiväisiin maanläheisiin aiheisiin ja maisemiin, kuten keskisuomalaisiin savupirtteihin. Taiteilijoiden rooli Voimaliiton tiedusteluosaston toiminnassa on hämmäntävän suuri.

Voimaliitto lakkautettiin vuonna 1906 sen jälkeen, kun kaksi suurta asekuljetusta – aselaiva John Grafton sekä kuunari Peterin asekuljetus – olivat paljastuneet Venäjän viranomaisille. Ajatus aktiivisesta vastarinnasta oli kuitenkin kylvetty kutsuntalakkojen, Bobrikovin murhan ja Voimaliiton kapinahankkeiden myötä. Tästä eteenpäin Konni Zilliacuksen kaltaiset verkostoituneet ja vankku-mattomat itsenäisyyden kannattajat jatkoivat aktiivista linjaa aina jääkäriliikkeeseen ja Suomen itsenäistymiseen saakka. Näin luotiin perusta, jolta 1910-luvun ylioppilasnuoriso pääsi ponnistamaan Saksaan.

Voimaliiton tiedusteluosaston päällikkö Leo Laukki jatkoi vallankumouksellista uraansa punakaartien päällikön Johan Kockin apulaisena, jonka rinnalla hän osallistui Viaporin kapinaan. Kapinan kukistua sekä Kock että Laukki välttivät kiinnioton, ja Laukki siirtyi työväenlehden toimittajaksi Tampereelle. Myöhemmin hän jatkoi Yhdysvaltoihin, missä hänestä kehittyi nopeasti yksi suomalaissiirtolaisten johtohahmoista.

Pohjois-Amerikassa Laukki kampanjoi avoimesti väkivaltaisen vallankumouksen puolesta, toimi anarkosyndikalistisen lehden päätoimittajana ja kirjoitti sabotaasin mahdollisuuksista vallankumouksen käynnistämisessä. Yhdysvaltain viranomaiset pidättivät keväällä 1918 suuren joukon vaarallisina pitämiään vallankumouksellisia. Tätä seuranneessa oikeudenkäynnissä tuomittiin viisi suomalaista, heistä yhtenä Leo Laukki, joka sai 20 vuotta vankeutta vakoilusta ja salaliiton järjestämisestä.

Laukki pakeni Neuvostoliittoon ja liittoutui poliittisesti suomalaiskommunisti Eino Rahjan kanssa. Kun Rahja joutui epäsuosioon, Laukki menetti asemansa ja teloitettiin Stalinin vainoissa vuonna 1938. Erikoinen ja ehkä ristiriitaisinkin asia Leo Laukin muistossa on, että Yhdysvaltain ilmavoimat nimesi Leo Laukin mukaan stra-

Voimaliiton tiedusteluosastoa johtaneen Leo Laukin vaiheet olivat moninaiset. Laukki, alkujaan tsaarinarmeijan ratsuväen upseeri, tuomittiin Yhdysvalloissa maanpetosrikoksista ja teloitettiin Stalinin vainoissa. Lopulta Yhdysvaltain ydinaseohjelmassa nimettiin ohjussiilo hänen mukaansa.

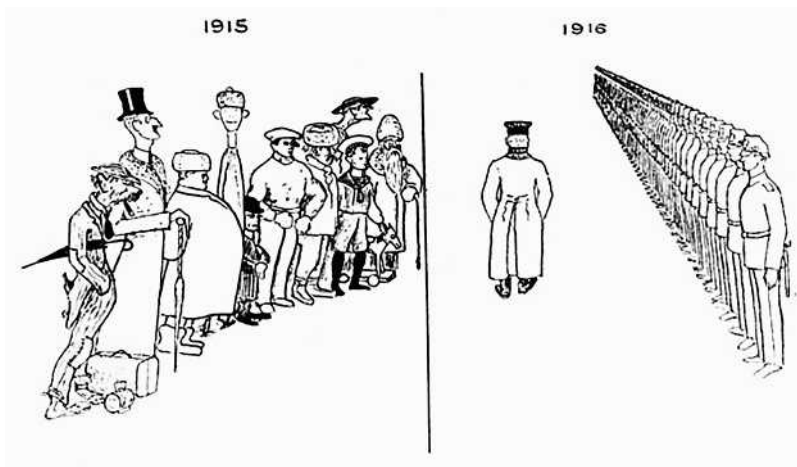
tegien ydinaseiden laukaisualustan. Kun Pohjois-Dakotan itäosassa sijaitsevaan Grand Forksin tukikohtaan sijoitettiin 1960-luvun puolivälissä mannertenvälisiä Minuteman II -tyypin ydinohjuksia, ohjussiilo A4 – eli neljäntenä ammuttava ballistinen ohjus – sai nimekseen Leo Laukki. Ei ole tiedossa, miksi yhdysvaltalainen ohjussiilo on nimetty suomalaisten aktivistien tiedusteluosaston johtajan ja Yhdysvalloissa vakoilusta tuomitun suomalaisanarkistin mukaan, mutta Laukki lienee maailman ainoa Stalinin vainoissa ammuttu henkilö, joka on saanut tämän kunnian.

Jääkäriliike – vieraan vallan palvelukseen

Suomalainen sotilaskoulutus alkoi ensimmäisen maailmansodan Saksassa, kun ylioppilasnuorison toteuttama ajatus yhteistyöstä Saksan keisarikunnan kanssa toteutui. Alkujaan neljän viikon kursiksi suunniteltu pienehkö koulutushanke kasvoi muotoon, joka tunnetaan historiassamme jääkäriliikkeenä ja jonka vaikutukset näkyvät tänäkin päivänä Suomen asevoimien johtamisessa, kokoonpanossa ja perustassa. Se näkyy myös symboleissa: maavoimien erikoisjoukkosotilas on nimikkeeltään erikoisjääkäri ja Utin jääkäri-rykmentin lippu on väriltään jääkärinvihreä.

Jääkäriiliikettä on tavattu kirjallisuudessa kuvata Suomen itsenäisyysliikkeen näkökulmasta. Kun tarkastellaan ensimmäisen maailmansodan Saksaa, on huomattava, että Saksan keisarikunnalla oli runsasta kokemusta toisten kansallisuuksien kouluttamisesta ja käyttämisestä asevoimiensa riveissä. Saksa oli merkittävä siirtomaavalta, jonka joukoissa Afrikassa palveli kymmeniätuhansia afrikkalaisista heimoista värvättyjä ns. askarisotilaita.

Keisarikunnan armeijassa askareja johdettiin kollegiaalisesti ja heidän kulttuuriaan kunnioittavasti, joskin asevoimia leimanneen preussilaisen kurikäsityksen mukaisesti. Sama lähtökohta koski jääkäreitä. Vaikka jääkäreiden etujoukko koostui koulutetusta ja kielitaitoisesta ylioppilasnuorisosta, jääkärivärväyksen myötä Saksaan kertyi taustoiltaan laaja kirjo vapaaehtoisia. Autonominen Suomi oli lukutaidoltaan selvästi muuta Venäjän keisarikuntaa edellä, mutta jääkäreiden joukossa oli myös lukutaidottomia, kokonaan ilman

Jääkäreiksi Saksaan lähdettiin hyvin erilaisilla taustoilla. Saksassa jouluna 1916 julkaistu piirros osoittaa, että joukon kirjavuus oli jääkäreille myös yhteisen huumorin aihe.

muodollista koulutusta jääneitä luonnonlapsia. 1 900 sotilaan joukosta 336 miehen kansakoulu oli jäänyt kesken tai oli jäänyt kokonaan väliin.

Jääkäreille luotu oppilasjohtajajärjestelmä – erityiset, vain suomalaisia oppilasjohtajia koskeneet sotilasarvot – muistutti paljolti askarisotilaiden järjestelmää, jossa siirtomaista värvättyjä sotilaita nousi upseeritehtäviä vastanneisiin asemiin. Suomalaisjääkäreillä järjestelmä perustui ryhmän- ja joukkueenjohtajan tehtävistä johdettuihin sotilasarvoihin, kuten Gruppenführer ja Zugführer, joita ei tunnettu muualla Saksan asevoimissa. Korkeimpaankin sotilasarvoon Saksassa kohonnut, pataljoonankomentajaa eli majuria vastannut jääkäri Erik Jernström, rinnastui saksalaisessa järjestelmässä tavalliseen sotamieheen.

Erikoisjoukkojen historian kannalta keskeinen askarijoukkojen komentaja Afrikassa oli kenraali Paul von Lettow-Vorbeck. Von Lettow-Vorbeck palveli nykyisessä Namibiassa vuodesta 1904 alkaen, kehitti sissisodan periaatteita ja sovelsi sissitaktiikkaa paikallisiin olosuhteisiin. Hänen alaisenaan palvellut Theodor von Hippel

Saksassa koulutettiin ensimmäisen maailmansodan aikana noin 1 900 suomalaista jääkäriä. Heidän aseellinen taistelunsa Venäjää vastaan alkoi Misse-joella Saksan itärintamalla kesäkuussa 1916 ja päättyi Tarton rauhaan lokakuussa 1920. Jääkäreitä kaatui Saksan itärintamalla kolmetoista, Suomen sisällissodassa 127, talvisodassa 18 ja jatkosodassa 22. Kun jääkäreitä lisäksi kaatui heimosodissa sekä kuoli sotavuosina erilaisten onnettomuuksien ja rikosten uhreina, Saksaan lähteneistä nuorista kuoli sodissa noin joka kymmenes.

omaksui esimiehensä opit ja toi ne kanta-Saksan asevoimiin, erityisesti amiraali Wilhelm Canariksen alaisuudessa perustettuihin sabotaasi- ja tiedusteluosiin, joissa hän myöhemmin palveli.

Theodor von Hippelistä tuli modernien saksalaisten erikoisjoukkojen perustaja ja tärkein kehittäjä. Hänen perustamistaan tiedusteluosista muodostuivat sittemmin Saksan toisen maailmansodan erikoisjoukot, *Brandenburgilaiset*, joiden ensimmäisenä komentajana von Hippel toimi vuoteen 1943 asti. Silloin hänet siirrettiin arabeista kootun saksalaisjoukon komentajaksi Afrikan rintamalle.

Saksan asevoimissa koettiin verraten varhain, kuinka ratkaisevaa paikallistuntemus ja paikallisten olosuhteiden hallitseminen

on sissisodassa ja erikoisjoukkojen operaatioissa. Siksi sissimäisiin hankkeisiin osallistuneita saksalaisia sotilaita oli vähän, mutta eri maailmankolkista värvättyjä ulkomaalaisia verraten runsaasti.

Suomalaisten itsenäisyysaktivistien tukeminen kamppailussa emämaataan vastaan ei ollut saksalaisten ainoa vastaava hanke Euroopassa. Saksassa perustettiin vuonna 1914 irlantilaisen runoilijan, aiemman brittidiplomaatin Roger Casementin johdolla myös *The Irish Brigade*. Hankkeen tarkoituksena oli antaa saksalainen jääkärikoulutus irlantilaisille vapaustaistelijoille, jotka johtaisivat kotimaassaan kapinan brittihallintoa vastaan.

Suomen jääkäriliikkeeseen verrattuna irlantilaisten hanke eteni heikosti. Irlantilaisia sotilaita – ensimmäisen maailmansodan sotavankeja – saatiin lopulta Saksan riveihin vain kuutisenkymmentä. Kapina toteutui pääsiäisenä 1916, mutta kukistui pian. Kapinan aikana Roger Casement toimitettiin sukellusveneellä Saksasta Irlantiin hyvin samaan tapaan kuin jääkäreitä myöhemmin Suomeen. Irlantiin suuntasi samalla aselaiva, jonka aseet Casementin tuli jakaa kapinallisille. Hanke kuitenkin paljastui, aseet päättyivät brittihallinnon käsiin, ja Casement pidätettiin. Britit tuomitsivat muut kapinajohtajat sota-oikeudessa ja teloittivat heidät Dublinissa, mutta Roger Casement hirtettiin vasta Lontoossa käydyn maanpetosoikeudenkäynnin päätteeksi. Epäonnistunut kapina suisti Irlannin itsenäisyysliikkeen ja sen tueksi perustetun tasavaltalaisarmeijan IRA:n ensimmäistä kertaa terrorismin tielle.